

Bevezető

Az északkelet-magyarországi régióban már egy évtizede folyik az a következetes hagyományápoló és értelmező munka, amely a 20. század első felének erdélyi irodalmát, kultúráját és annak intézményrendszerét nemcsak tanulmányozza, hanem jelentőségüket és sajátosságukat igyekszik a nagyközönség számára is bemutatni. 2008. december 9-én a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézete és ugyanazon egyetem Bartók Béla Zeneművészeti Intézete rendezett műsoros estet az *Erdélyi Helikon* indulásának 80., Babits Mihály és Kós Károly születésének 125., Dsida Jenő halálának 70. és Illyés Gyula halálának 25. évfordulója alkalmából az egyetem díszaulájában. 2014. június 3-án az MTA Miskolci Területi Bizottsága, a Miskolci Egyetem Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézete, az Északmagyarországi Irodalmi Kör és a Dsida Akadémia szervezett konferenciát a miskolci akadémiai székházban *A 90 éve alapított Erdélyi Szépmíves Céh* címmel. 2016. május 5-én ugyanezek az intézmények fogtak össze, hogy emlékkonferenciával tisztelegjenek ugyanott az erdélyi Helikon munkaközösség megalakulásának 90. évfordulója előtt. A jelen kötet e legutóbbi tanácskozás tanulmányait adja közre.

A tanácskozás helyszínétől csupán néhány száz méterre áll az a Kós Károly által 1928-ban tervezett lakóház, amely ma a Magyar Építőművészek Szövetsége Északmagyarországi Csoportjának és a Miskolci Városszépítő Egyesületnek az otthona. Az épület pusztá léte, története és a mai miskolci kulturális életben betöltött szerepe egyaránt jelzik, hogy a régió érdeklődése az erdélyi szellemi történések iránt nem új keletű, sőt nem is utóidejű. A rendszeres hagyományápolásra és az igényes tudományos rendszerezésre való törekvés azonban mégis csak olyan elkötelezett és céltudatos szándékoknak köszönhetően lehet jelen a miskolci közélet levegőjében, amilyenre a személyükben is Kolozsvárról indult Mózes Huba és felesége, Kabán Annamária szolgáltatók példát, akik a fent nevezett intézményeket, továbbá kolozsvári, debreceni, budapesti és másüvé való barátaikat ismétlődően mozgósítani tudják egy-egy aktuális téma köré szervezett tanácskozásra.

A konferenciáknak két visszatérő, alapvető témájuk van. E kérdések egyike eredetileg elsősorban az erdélyi és a romániai, kisebbségbe szakadt magyar értelmiséget foglalkoztatta, bár a reá adott válasz a mai irodalomtudósok leírásait, rendszerező és értékelő állásfoglalásait is meghatározza. Arról a kérdésről van szó, amelynek mentén a Helikon csoportosulás címet választott a maga folyóiratának. Áprily Lajos szerkesztői bevezetőjéből tudható, milyen mély dilemma tárgya volt, hogy kiugrassák-e a címbe a lokalizáló jelzőt, vagy csupán a kör nevét ismételjék meg a folyóirat címeként, az irodalmi minőség önelvű szempontjára szavazva. Az *Erdélyi Helikon* folyóirat (1928–1944) végül az öntudatot és a rendeltetést – vagyis a társadalmi hivatást – megadó előbbi lehe-

tőség mellett döntött, a regionalitás képviselője azonban sohasem jelentette a minőségi alapelv érvényesítésének nemhogy feladását, még háttérbe szorulását sem. Az itt közölt előadások hasonló módon értékelik a folyóirat évfolyamait.

A másik kérdés a mai múltértelmezések világában nyeri eredetét, s már nem szoros történeti kontextusba, hanem komparatív megítélések kérdezőhorizontjába helyezi a két világháború közötti erdélyi irodalmat és folyóirat-kultúrát. Amikor a modernizáció és az irodalmi modernség korszakkérdéseit mérlegelik, gyakran a *Nyugat* alkotótáborában látják a megítélés kizárólagos alapjául választható modernizációs modellt, az egyedüli orientációs támpontot. A budapesti és a kolozsvári műhely kapcsolata nem volt konfliktusmentes, akárcsak az azok körül csoportosuló alkotók személyes viszonyai sem. Amikor a *Nyugatban* először leírták Kós Károly nevét (a *Magyar Iparművészetben* közreadott *Régi Kalotaszeg* című füzetének 1911-es recenziójában), az eredeti kiadvány névhasználatát tökéletesen figyelmen kívül hagyva, következetesen a Kosch Károly névalakkal illették. Történetileg tulajdonképpen helytálló e szász családnév említése, ugyanakkor a cikknek az a beállítása, amely Kósban a fajmagyarnak kikiáltott neofitát kívánja leleplezni, homlokegyenest szembeemegy az önmeghatározásnak, az identifikációnak, a személyes azonosulás megválaszthatóságának épp azzal az eszményével, amelyet a *Nyugat* alkotóinak jelentős része emancipációs lehetőséget hordozó, erős ideológiai tétellel érvényesített önnön pozíciójának meghatározására. (Maga a recenzió szerzője, Bálint Aladár 1906-ig a Blum családnévet használta.) A nem egyenlő mércével való egykorú mérlegelés maradandó hatással örökítette tovább magát a 20. század második felében is, az irodalmi és intézményi teljesítmények elfogulatlan minőségi megítélése és összemérése többnyire elmaradt. Ha ezt rendszeresen véghez vesszük, alighanem azt tapasztaljuk majd, hogy a magyar irodalom semmiképpen sem egycentrumú a 20. század első felében, hanem a szellemi horizont legkülönbözőbb pontjain vannak olyan rangos műhelyei, amelyek eszmei összetételének, artikulációs potenciáljának felelősségteljes felmérése egyaránt elengedhetetlen, az *Erdélyi Helikon* pedig az egyik legjelentősebb alternatív modernizációs modellt mutatja meg ezek közül. Kötetünk tanulmányai máris sokat tesznek ennek a belátásnak az érvényesítéséért.